

"תורתך שעשועי"

יו"ל ע"י בית מדרש לבעלי בתים ולגמלאים - גני הדר פתח תקוה
ראש הכולל - הרב זכריה אינגבר. עורך הגיליון - הרב שמואל אינגבר.
"והאניה חשבה להשבר" (מתוך הפטרת יונה א', ד')

א. מה היה קורה אם לא היו מטילים את יונה אל הים

בפשטות נראה, שאם לא היו מטילים את יונה לים, אז האניה על כל אנשיה היו טובעים. דבר זה בא לידי ביטוי במספר פסוקים: "והאניה חשבה להשבר" (א', ד'), "אולי יתעשת האלקים לנו ולא נאבד" (א', ו'), "ונדעה בשלמי הרעה הזאת לנו" (א', ז'), "הגידה נא לנו באשר למי הרעה הזאת לנו" (א', ח'), "ויאמרו אל נא נאבדה בנפש האיש הזה" (א', י"ד).

שאלה מרכזית - מהי אשמת אנשי האניה - אם יונה בורח מה', וה' הטיל בגללו רוח גדולה אל הים, עד שהאניה חשבה להישבר, יש להבין מה היה חטאם של אנשי האניה, ומדוע צריכים לעבור את הסבל הזה ואולי אף למות בטביעה?

רעיון מרכזי - מטרת הסערה רק למנוע את בריחת יונה, ולא להטביע את האניה

שלב ראשון - האנשים הם שחשבו שהספינה תטבע

"והאניה חשבה להשבר" (א', ד') - ונראה לומר, שאנשי האניה לא היו טובעים, אלא כל המטרה של ה' היתה, שיונה עצמו או הם ימנעו את המשך בריחתו של יונה מלבצע את שליחותו. ואם נדקדק בפסוקים נראה, שהכתוב לא מציין לנו שהאניה עתידה לטבוע, אלא זו היתה רק מחשבת אנשי האניה, והפסוקים עצמם מדברים רק על הסערה הגדולה.

ואת זה רומז לנו הכתוב מיד בפסוק הראשון שמדבר על הסערה בפסוק ד' שם נאמר: "והאניה חשבה להשבר". לא נאמר שהאניה עמדה להישבר או בכל ניסוח אחר שהיה מורה על דבר שעתיד לקרות, אלא מופיע הביטוי - 'חשבה', ויש להבין את משמעות ביטוי זה. **רש"י**: "נדמה כאלו היא נשברת", כלומר, שהפסוק לא בא לומר, שהיא היתה עתידה להישבר, אלא רק היה נדמה כאילו היא נשברת.

מהר"י קרא סובר שמשפט זה כלל לא נאמר על האניה עצמה, אלא על בני הספינה ואומר: "והאניה חשבה להשבר. כלומר כל בני הספינה קורא אניה שהיו חושבין שתשבר הספינה מפני הסער הגדול שבים".

"**וישכב וירדם**" (א', ה') - תגובתו זו של יונה דורשת הסבר. וגם רב החובל מביע את תמיהתו: "מה לך נרדם קום קרא אל אלקיך". מה המשמעות של תגובה זו של יונה. **ואולי**, גם מתגובה זו יש ללמוד, שידע שלא יקרה דבר רע לאניה ולאנשיה. וה' עושה פעולות שיגרמו לו, ללכת לנינוה ולבצע את השליחות שהטיל עליו. ובוזה שהולך לשכב הוא מביע את החלטתו שהוא מסרב לבצע את השליחות.

וצריך להסביר את ההדגשה שהוא - 'נרדם'. **ואולי**, יש לומר, שכאשר אדם נרדם נשמתו עולה למעלה. ובעצם אומר לקב"ה, אני מעדיף למות, ולא לבצע את השליחות, ואני מוסר בידך את נשמתו. וכן אומר שם '**אבן עזרא**': "ויאמר. מתאוה ומבקש למות". **ר' משה אלשיך** מסביר שיונה חשש שאנשי הספינה ימותו בגללו, ולכן ירד אל ירכתי הספינה כדי שימות ראשון וכך הם ינצלו.

שלב שני - הם סובלים מהסערה

"**בשלמי הרעה הזאת לנו**" (א', ז') - בפסוק ו' מפורש החשש שלהם מפני המוות כנאמר - 'ולא נאבד', אך מפסוק ז' ישנה התייחסות כללית לרעה הזאת הנגרמת להם. ואת הביטוי - 'הרעה הזאת' יש לייחס לסערה שישנה בים. **ואולי**, על פי המצב של הסערה והאניה, הם הבינו שהם לא הולכים לטבוע, אלא הפריע להם הסבל הנגרם להם עקב הסערה. **וגם יתכן**, שלאחר שכל אחד מהם התפלל לאלהיו מלבד יונה והסערה בכ"ז המשיכה, הם שיערו שהם אינם החוטאים והם לא יטבעו, אלא הכל בגלל יונה. ובכדי להיות בטוחים בדבר הפילו גורלות, והגורל נפל על יונה. ובכל מקרה, גם פסוק זה מבטא רק את התחושות שלהם, ואין הפסוק מפרש שעתידים למות.

"**באשר למי הרעה הזאת לנו**" (א', ח') - בפסוק ז' כאשר הם מפילים את הגורלות הם אומרים: "ונדעה בשלמי הרעה הזאת לנו", ומסביר **רש"י** שכוונתם היתה לדעת בגלל מעשיו של מי מהם באה הרעה הזאת. אך בפסוק ח' לאחר שהגורל נפל על יונה הם שואלים: "הגידה נא לנו באשר למי הרעה הזאת לנו", ומסביר **רש"י** שכוונת לשאול למי הוא חטא, שבגלל זה באה עליהם הרעה. גם בפסוק זה הם אינם מבטאים כבר חשש ממוות, אלא מציינים רק את ענין - 'הרעה הזאת', ונראה שכוונתם על הסערה בלבד.

ואם נדקדק בפסוקים נראה שבפסוקים ד' - ו' הם נמצאים בחשש מוות, אך מפסוק ז' והלאה נראה שהם נרגעים, ולא חוששים מטביעה, אלא מודאגים רק בשל הסערה הקשה. שהנה בפסוק ד' הם חושבים שהאניה עומדת להישבר, ובפסוק ה' ביטויים שמבטאים את הפחד שלהם כגון: "**וייראו** המלחים, **ויזעקו** איש אל אלהיו". ובפסוק ו' רב החובל עצמו פונה אליו בגערה ובהבעת פחד מטביעה: "מה לך נרדם... אולי יתעשת האלקים לנו **ולא נאבד**". אך מפסוק ז' נראה שהחשש מטביעה הסתלק מהם, והם רק מוטרדים מהאי נוחות שבסערה, ויש להם רוגע להפיל גורלות. ולאחר שהגורל נפל על יונה הם שואלים אותו בשלווה ובפירוט רב: "**הגידה נא לנו** באשר למי הרעה הזאת לנו, מה מלאכתך ומאין תבוא מה ארצך ואי מזה עם אתה", וניסוח הדברים לא מורה על בהילות.

שלב שלישי - הם סובלים רק מרעש הגלים

"**מה נעשה לך וישתוק הים מעלינו, כי הים הולך וסוער**" (א', י"א) - בפסוק י"א נראה שכבר אינם מודאגים מהסערה ותוצאותיה, אלא שמפריע להם הרעש שיוצרים הגלים, ולכן אומרים: "**וישתוק** הים מעלינו". וכפירוש **רד"ק**: "וישתוק הים. מקום שאון גליו".

אמנם בסוף הפסוק נאמר: "כי הים הולך וסוער", נראה, שאין כוונת הדברים שהם כן מודאגים מהסערה עצמה, כי משפט זה מתחיל במילת הסיבה - 'כי', לומר, שזה שהים הולך וסוער, זו סיבה להתגברות רעש הגלים, והרעש הוא זה שמפריע להם, וכך משמע בדברי בעל '**מצודות דוד**' שאומר: "כי וגו'. ר"ל הנה הים מרעיש בגליו בכל פעם יותר". וכן בדברי תשובתו של יונה בפסוק י"ב: "שאוני והטילוני אל הים וישתק הים מעליכם, כי יודע אני כי בשלי הסער הגדול הזה עליכם", הוא עונה להם, שאם יטילו אותו אל הים אז יפסק הרעש מעליהם, כי הסער נוגע רק לו ולא להם.

"ויחתרו האנשים להשיב אל היבשה ולא יכלו כי הים הולך וסער עליהם" (א', י"ג)

גם בפסוק זה, הכתוב לא מדבר על אבדן הספינה אלא רק על הסער שבים. ולאחר שבפסוק י"א שבו נאמר: **"כי הים הולך וסוער"** והסברנו שהכוונה לרעש שנגרם עקב רעש גלי הים, גם בפסוק זה שמובא אותו ניסוח: **"כי הים הולך וסוער"**, נמצא במפרשים שמציינים את ענין הרעש. בעל **'מצודות דוד'** אומר: **"הולך וסוער עליהם - ר"ל הרעשת הגלים"**.

"ויאמרו אנה ה' אל נא נאבדה בנפש האיש הזה ואל תתן עלינו דם נקיא" (א', י"ד)

בפסוק זה חוזר הביטוי: **"אל נא נאבדה"** שהופיע בשלב הראשון בדברי רב החובל: **"ולא נאבד"**, **ויש להבין**, שהרי הראנו שכאן כבר נמצאים בשלב השלישי בו כבר לא פוחדים שמא יטבעו. והפרשנים השונים מסבירים שבאמת אינם חוששים שימותו בגלל החטא של יונה, אלא בגלל שהם עומדים להטיל אותו אל הים כפי בקשתו, והם אינם רוצים לעשות זאת, ומנסים לחתור אל היבשה אך ללא הצלחה. ועכשיו לא נשארת בפניהם הברירה אלא להטילו אל הים, אך חוששים שבגלל עוון זה יקבלו עונש משמים, והם יאבדו.

ג. מדוע נאלצו אנשי הספינה לסבול בגלל יונה

ראינו לעיל, שלא ניתן ללמוד מהפסוקים, שאם לא היו משליכים את יונה אל הים, היו כולם טובעים. בתחילה רק הם עצמם חששו מכך, אך בפועל הם סבלו מהסערה שבים ומרעש הגלים. **ויש עדיין לשאול**, מדוע בכל זאת סבלו בגלל בריחתו של יונה?

מי היו אלו שהפליגו באניה זו - בכדי לנסות ולענות על שאלה זו, ננסה להבין מתוך הפסוקים מי היו האנשים שהיו על האניה.

"ויראו המלחים ויזעקו איש אל אלקינו" (א', ה') - בפסוק זה מוזכרים רק - **'המלחים'**, והאם לא היו נוסעים נוספים שהיו באניה? אמנם בפסוק י"ג נאמר: **"וייראו האנשים יראה גדולה"**, ומזה יש אולי ללמוד שלא היו רק **מלחים** אלא **אנשים** נוספים. אך בפסוק י"ג נאמר: **"ויחתרו האנשים להשיב אל היבשה"**, ומזה לכאורה משמע **האנשים** הם אותם **מלחים** שהוזכרו בתחילה, או שנאמר שבגלל המצב הקשה גם שאר האנשים עזרו למלחים בעבודת החתירה. ונראה שבשאלה זו חולקים הפרשנים:

לא היו אנשים נוספים - **"ויתן שכרה" (א', ג')** - יש להבין, מדוע הכתוב מציין שהוא נתן שכרה, הרי ברור שיש לשלם עבור הנסיעה? ומסביר **רש"י** בשתי צורות את המיוחד במקרה הזה: **"הקדים לתת שכרה"**, ואין דרך יורדי הים לתת שכר הספינה עד שעת היציאה, והוא הקדים. ולא עוד אלא **שנתן שכר כולה"**. ומדוע שיתן שכר כולה? אלא, שעדיין לא באו אנשים נוספים להפליג באניה, ויונה מיהר, ולכן שילם את שכר כולה, ומזה משמע, שלא היו אנשים נוספים מלבד יונה, רב החובל והמלחים.

גם **מלבי"ם** מביא דרשה זו של חז"ל: **"וכבר פי' חז"ל שנתן שכר כל האניה, כמ"ש ויתן שכרה"**. ומחזק זאת מזה שנאמר: **"וימצא אניה באה תרשיש"**, וטוען שהיה ראוי לאמר: **"אניה הולכת לתרשיש"**, אלא, שהאניה **באה עתה מתרשיש**, ודרך בעלי האניות שלא לשוב תיכף ביום בואם, רק יעמדו כמה ימים עד ימצאו מכסת האנשים עוברי ים בדרך הזה, שימלאו משכורת האניה, אך יונה מהר לשלם שכר כל האניה. והיה לו בזה שתי כוונות, אם שתלך תיכף, ואם **שלא ימצאו על האניה נפשות רבות**, אחר שידע שהעוברים באניה יהיו בסכנה **לא רצה שיאבדו נפשות רבות**. וכן אומר **ר' יצחק אברבנאל**: **"ודרך אגדה שהיה יונה עשיר ונתן שכר כל האניה כדי שיעבור בה הוא לבדו"**.

היו אנשים נוספים - אך **אבן עזרא** מפרש: **"ויתן שכרה - לא כל שכרה רק מה שהוא חייב ליתן בחלקו"**. ונראה **להוסיף חיזוק** לדעה זו מפסוק ג': **"לבוא עמהם תרשישה"**, ומשמע, שהיו שם עוד אנשים שרצו להגיע לתרשיש והוא רצה לבא עמהם, כי אם היה לבד ורק המלחים עמו, לא מתאים לומר: **"לבוא עמהם"** והיה צריך לכתוב: **"לבוא תרשישה"** בלבד.

הסברים לסיבת הסבל שלהם - לסיבת הסבל שלהם ניתן לתת מספר הסברים:

הסבל כעונש

אם אדם מסוים עובר סבל, או יכולים להניח שיש בידו חטא כל שהוא שבגללו מגיע לו אותו סבל. מלחים אלו היו עובדי ע"ז כמו שנאמר בפסוק ה': **"וייראו המלחים ויזעקו איש אל אלהיו"**, ומסביר בעל **'מצודות דוד'**: **"וכל אחד מהם צעק להתפלל אל העכו"ם שלו"**. וזו מהווה סיבה מספקת לסיבת הסבל שלהם. ולפי הדעה דלעיל, שלא היו אנשים נוספים אלא רק המלחים, יתכן שזה היה בהשגחה אלוהית שלא יעלו אנשים נוספים שאולי לא מגיע להם הסבל הזה.

ניתן להוסיף, שבשבת שלאחר יום הכיפורים קוראים בתורה את פרשת **'האזינו'** שבה נאמר: **"הצור תמים פעלו כי כל דרכיו משפט, א-ל אמונה ואין עול צדיק וישר הוא"** (דברים ל"ב, ד'). כך, שמי שישאל לאחר קריאת ספר **'יונה'**, האם לא נגרם עול לאנשי הספינה בגלל יונה, הרי מיד ילמד בתורה, שכל דרכי ה' הם משפט, ולא נגרם לאדם שום עול, ואם הוא עבר סבל מסוים, הרי שזה היה מגיע לו.

הסבל - במטרה להביאם לאמונה בה'

המלחים שהיו בתחילה עובדי ע"ז, הגיעו בסופו של דבר ליראת ה', וזו יכולה להיות מטרת הסבל. בפסוק י"ג נאמר: **"וייראו האנשים יראה גדולה"** ואומר **מלבי"ם** שהם הגיעו לדרגה של **יראת ה'**: **"וייראו האנשים יראה גדולה - כי מ"ש תחלה וייראו המלחים היתה יראת הסכנה"**. אבל יראה זו היתה **יראת ה'** שהיא גדולה למעלתה לפי גדולת העצם שהתיראו ממנו."

ועוד, שעל הפסוק: **"ויאמינו אנשי נינוה באלהים ויקראו צום וילבשו שקים מגדולם ועד קטנם" (ג', ה')**, מסביר **רד"ק**: **"ויאמינו - כי אנשי האניה היו בעיר והעידו עליו כי הטילוהו אל הים וכל ענינו כמו שהיה, לפיכך האמינו בנבואתו ושבנו בתשובה שלמה"**. ומדבריו יוצא, שלא רק הם חזרו בתשובה, אלא כל אנשי נינוה חזרו בתשובה בזכותם, ועל כן לסבל שלהם היתה מטרה ותוצאה נעלה.

זכות יש לאדם לסבול - בשביל שהשני יחזור בתשובה

גם אם נאמר שהמלחים לא היו בעלי עון, ולא היה מגיע להם לסבול, אך מכיוון שבעקבות הסבל שעבר עליהם, הגיע יונה להחלטה לחזור בתשובה, וללכת אל נינוה בשליחות ה', הרי שזו מהווה זכות גדולה בשבילם, והסבל שלהם היה כדאי.

כתקופה זו של הקורונה הקיעורים מתקיימים ע"י תוכנת זום

שעה 11.15 - שיעור בגמרא מסכת שבת. שעה 12:00 - שיעור באור החיים הקדוש.

ביום ה' שיעור בפרשת השבוע (שיעור זה מתפרסם בסוף השבוע בבתי הכנסת בעלון של בית המדרש)

לפרטים נא לפנות בטלפון - 0548448692. לתגובות הערות והארות ולקבלת הגיליון במייל, גם במהדורה מורחבת,

נא לפנות לכחוצת - Ingber@bezeqint.net